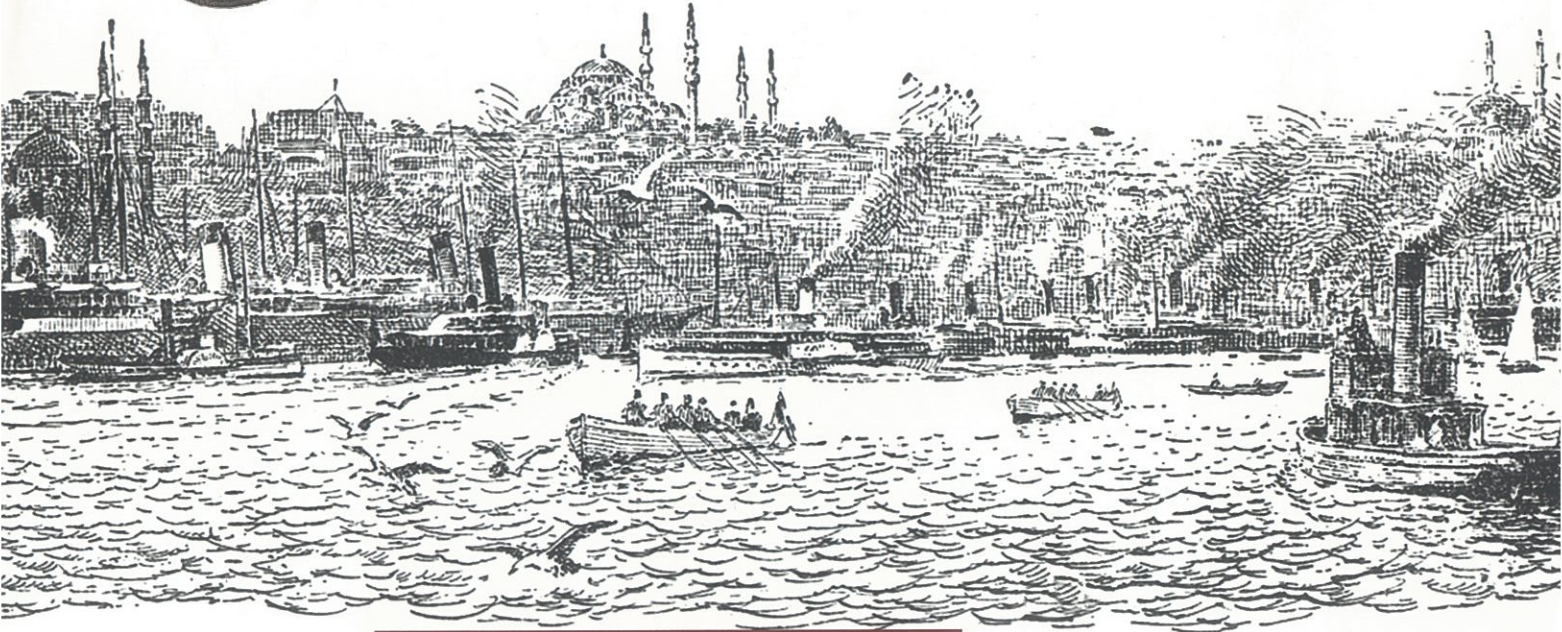

DÜNYA
EDEBİYATINDA
İSTANBUL

SEMPOZYUMU - BİLDİRİLER

FATİH BELEDİYE BAŞKANLIĞI

**DÜNYA EDEBİYATINDA
İSTANBUL SEMPOZYUMU
(6-7 Mayıs 2010)**

BİLDİRİLER

FATİH BELEDİYESİ

ve

T. C.

**BEYKENT ÜNİVERSİTESİ FEN-EDEBİYAT
FAKÜLTESİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ**

Proje Koordinatörü

Hasan SUVER Fatih Belediye Başkan Yrd.

Editörler

Yrd. Doç. Dr. Erol ÜLGEN
Prof. Dr. M. Metin KARAÖRS
Prof. Dr. Emin ÖZBAŞ
Hasan SUVER

Dünya Edebiyatında İstanbul

Fatih Belediye Başkanlığı, Beykent Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Bölümü, İstanbul / Mayıs 2012.

Fotoğraf, Kartpostal, Gravürler

Kemal ÖZDEMİR Arşivi

Fotoğraf

Uğur OĞUZ Arşivi

Grafik - Tasarım

fikri bi dünya
Reklam ve Tanıtım Hizmetleri

(212) 513 18 52 - www.fikribidunya.com

Görsel Konsept Tasarım, Uygulama

fikri bi dünya / Tanık GÜLSEREN

Düzeltilen:

Hüseyin MOVİT

Baskı

Senk Ofset Matb. Rek. Pro. Ve
Tan. Hiz. San. Dış Tic. Ltd. Şti.
(212) 493 26 26 - www.senk.com.tr

Bu kitapta yer alan tüm yazıların ve fotoğrafların yayın hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının ve arşiv sahibinin yazılı izin alınmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz ve arşiv niteliğindeki fotoğraflık belgeler arşiv sahibinden izinsiz hiçbir amaçla kullanılamaz.

Fatih Belediye Başkanlığı

Vatan Cad. Adnan Menderes Bulvarı No : 54
Fatih / İstanbul
Tel : 0 212 453 1 453
www.fatih.bel.tr

DÜNYA EDEBİYATINDA İSTANBUL SEMPOZYUMU (6-7 Mayıs 2010)

BİLDİRİLER

FATİH BELEDİYESİ

ve

T. C.

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ

EDİTÖRLER

Yrd. Doç. Dr. Erol ÜLGEN
(Beykent Üniversitesi Fen-Ed. Fak.
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bşk. Yrd.)

Prof. Dr. M. Metin KARAÖRS
(Beykent Üniversitesi Fen-Ed. Fak.
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bşk.)

Hasan SUVER
(Fatih Belediyesi
Başkan Yrd.)

Prof. Dr. Emin ÖZBAŞ
(Beykent Üniversitesi Fen-Edebiyat
Fakültesi Dekanı)

İSTANBUL-2012

Sempozyumun Onursal Başkanları:

Mustafa DEMİR Fatih Belediye Başkanı
Prof. Dr. Ahmet YÜKSEL Beykent Üniversitesi Rektörü

Sempozyum Danışma Kurulu

1. Prof. Dr. Emin ÖZBAŞ Beykent Üniv. Fen-Edb. Fak. Dekanı
2. Mustafa DEMİR Fatih Belediye Başkanı
3. Prof. Dr. M. Metin KARAÖRS Beykent Üniversitesi
4. Prof. Dr. Abdülhaluk M. ÇAY Beykent Üniversitesi
5. Prof. Dr. İlber ORTAYLI Topkapı Sarayı Müdürü
6. Prof. Dr. Ahmet B. ERCİLASUN Gazi Üniversitesi
7. Prof. Dr. Mustafa ÖZKAN İstanbul Üniversitesi
8. Prof. Dr. Hüseyin YAZICI İstanbul Üniversitesi
9. Prof. Dr. Cemal YILDIZ Marmara Üniversitesi.
10. Prof. Dr. Murat DEMİRKAN Marmara Üniversitesi
11. Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK Marmara Üniversitesi
12. Doç. Dr. Emine İNANIR İstanbul Üniversitesi
13. Yrd. Doç Dr. Aygün ÜLGEN Beykent Üniversitesi
14. Yrd. Doç Dr. Muzaffer ÜREKLİ Beykent Üniversitesi
15. Yrd. Doç Dr. Erkan OYAL Beykent Üniversitesi
16. Yrd. Doç Dr. Erol ÜLGEN Beykent Üniversitesi
17. Dr. Sakin ÖNER Vefa Lisesi Müdürü

Sempozyum Bilim Kurulu

1. Prof. Dr. M. Metin KARAÖRS Beykent Üniversitesi
2. Prof. Dr. Ömer Faruk AKÜN İstanbul Üniversitesi
3. Prof. Dr. Bilge ERCİLASUN Hacettepe Üniversitesi
4. Prof. Dr. Mustafa ÖZKAN İstanbul Üniversitesi
5. Prof. Dr. Kemal YAVUZ İstanbul Üniversitesi
6. Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK Marmara Üniversitesi
7. Prof. Dr. Hüseyin YAZICI İstanbul Üniversitesi
8. Prof. Dr. Cemal YILDIZ Marmara Üniversitesi
9. Prof. Dr. Murat DEMİRKAN Marmara Üniversitesi
10. Prof. Dr. Abdullah UÇMAN Mimar Sinan Üniversitesi
11. Prof. Dr. Nâzım H. POLAT Gazi Üniversitesi
12. Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN Ege Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Mustafa DEMİR (Fatih Belediye Başkanı)

Takdim 13

Editörlerden

I. Uluslararası Dünya Edebiyatında İstanbul Sempozyumu Üzerine
Birkaç Söz 15

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Yrd. Doç. Dr. Erkan OYAL

I. Uluslararası Dünya Edebiyatında İstanbul Sempozyumu
Açılış Sunumu..... 17

Prof. Dr. Emin ÖZBAŞ

I. Uluslararası Dünya Edebiyatında İstanbul Sempozyumu
Açılış Konuşması..... 23

Yılmaz KURT

I. Uluslararası Dünya Edebiyatında İstanbul Sempozyumu
Açılış Konuşması..... 27

Prof. Dr. Ahmet YÜKSEL

I. Uluslararası Dünya Edebiyatında İstanbul Sempozyumu
Açılış Konuşması..... 29

AÇILIŞ OTURUMU

Prof. Dr. Ömer Faruk AKÜN

Dünya Edebiyatında İstanbul Konusunun Ele Alınmasında Dikkat Edilmesi
Gereken Hususlar..... 31

BİLDİRİLER

Yrd. Doç. Dr. Soner AKPINAR

Gerard de Nerval'in "Doğu'da Seyahat" Eseri Ekseninde
19. yy. İstanbul Hoşgörüsü 37

Yrd. Doç. Dr. Nazan ALİOĞLU

Çeşm-i Bülbülün İçindeki Cin: İstanbul ve Oryantalizm 43

Dr. Sabire ARIK

Polonyalı Tarihçi Edward Raczyński'nin Anılarında İstanbul 57

Doç. Dr. Şebnem ATAKAN

Ruy González de Clavijo'nun İstanbul İzlenimleri 67

Yrd. Doç. Dr. Yasemin Mumcu AY

Bir Piyanist, Bir Ressam ve Bir Gazetecinin Perspektifleriyle
II. Abdülhamit Dönemi / Son Günleri İstanbul'u 73

Prof. Dr. Mehmet AYDIN

İbni Batuta Seyahatnâmesinde İstanbul'daki Hristiyanlığa Bir Bakış..... 87

Öğr. Gör. Onur AYKAÇ Fransız Oryantalist Antoine Galland'ın Günlüğünde İstanbul.....	93
Prof. Dr. İrmtraud BEHR Seçtiğimiz Bazı Romanların İçinde Metinsel ve Dilbilgisel Açından İstanbul Nasıl Konumlandırılır?.....	107
Dr. Vladimir BELIAKOV 1880 Yıllarındaki Rus Seyyahların Gözüyle İstanbul	119
Dr. İsmail CAMBAZOV Ünlü Bulgar Güldürü Yazarı ve Karikatürcüsü Çudomir'in Gözüyle 1930'lu Yıllarda İstanbul	125
Yrd. Doç. Dr. Durrin ALPAKİN MARTİNEZ CARO Jason Goodwin'in "The Bellini Card" Adlı Romanında İstanbul Betimlemesi ve Bu Döneme Ait Çeşitli Gezgin ve Yazarların Benzer İzlenimleri	135
Doç. Dr. Danuta CHMIELOWSKA Polonyalı Yazar Kont Edward Raczyński'ye Göre XIX. Yüzyılda İstanbul Halkı	145
Doç. Dr. Yakup CİVELEK Arap Edebiyatında İstanbul Teması (Ahmet Şevkî ve Ahmet Emin Örneği)	151
Yrd. Doç. Dr. Filiz İknur CUMA Gustav Rasch'ın "Avrupa'da Türkler" Başlıklı Yapıtında İstanbul Panoraması	167
Dr. Bünyamin ÇAĞLAYAN Bir Arnavut Şairin Gözüyle 18. Yüzyılda İstanbul	177
Doç. Dr. Gaffar ÇAKMAKLI Eski ve Çağdaş Ermeni Edebiyatında İstanbul	191
Dr. Selahattin ÇİTÇİ Dostoyevski'nin Eserlerine Yansıyan İstanbul	203
Doç. Dr. Damla DEMİRÖZÜ İstanbul Teşkilatı ve Farklı Bir Doğu Tasavvuru	213
Prof. Dr. Colibay ELTAZAROV Özbek Ceditçi Mahmud Hoca Behbudi'nin Hatıralarında İstanbul Tasviri	223
Yrd. Doç. Dr. Özlem FEDAİ Pedro'nun Zorunlu İstanbul Yolculuğu ve E. Hemingway'in İşgal İstanbul'u Adlı Eserlerinde İstanbul'daki Sosyal Hayat	227
Arş. Gör. Sylwia FİLİPOWSKA-Prof. Dr. Grazyna ZAJAC Polonyalıların Gözüyle 19. Yüzyılda İstanbul Mezarlıkları	237
Yrd. Doç. Dr. A. Serap FIRAT İstanbul'un Kanlı ve Romantik Denizi	251
Doç. Dr. Albina GARİFULLİNA Tatar yazarı Tefik Eydi'nin Edebiyatında İstanbul	263
Prof. Dr. Ewa SIEMIENIEC-GOŁAŚ Polonyalı Kadın Doktor - Salomea Pilsztynowa'nın Anılarında 18. Yüzyılın İstanbulu	273

Şafak Güneş GÖKDUMAN Barbara Nadel'in Romanlarında İstanbul	279
Yrd. Doç. Dr. Türkan GÖZÜTOK Chateaubriand'ın L'itinéraire de Paris À Jérusalem-Paris-Kudüs- Yolculuğu Adlı Eserinde 'İstanbul'	291
Doç. Dr. Rezeda HAİRETDİNOVA Aleksi Tolstoy'un Eserlerinde İstanbul	301
Prof. Dr. İbrahim İLKHAN- Yrd. Doç. Dr. Ahmet CUMA "Hilal'in Altında" İstanbul Alımlaması Helmuth Von Moltke'nin Seyahatnamesine Eleştirel Bir Yaklaşım	305
Doç. Dr. Mirzayeva ZULHUMOR İNAMOVSNA "Merhabalar Efendim Burası İstanbul"	315
Doç. Dr. Emine İNANIR Bir Rus Büyükelçisinin İstanbul'daki Yaşamının Rus Kaynaklarına Yansıması	327
Okt. Ömer Lütfi İSPİRLİ Avusturyalı Yazar Barbara Frischmuth'un Güneşte Gölgenin Yokoluğu Adlı Romanında ve 2008 Yılı Günlüklerinde İstanbul'a Bakış	333
Yrd. Doç. Dr. Nanuli KAÇARAVA- Prof. Dr. Mikheil SVANİDZE Gürcü Edebiyatında İstanbul	345
Selime A. KAMAL Uygur Şairlerinin İstanbul Sevgisi	355
Doç. Dr. Seyfullah KARA Oqier Ghislain de Busbecq'in Mektuplarında İstanbul	363
Doç. Dr. Nesrin TAĞIZADE KARACA İrlanda'dan İstanbul'a Sesleniş ve James Clarence Mangan (1 Mayıs 1803-20 Haziran 1849)	373
Prof. Dr. İdris Güven KAYA Panait Istrati ve İstanbul	387
Arş. Gör. Perihan KAYA Boğaziçi'nin Kraliçesi Dorina L. Neave'nin Gözüyle Sultan Abdülhamit Devri İstanbul'u	395
Doç. Dr. Ulvi KESER Polonyalı Kont Edward Raczyński'nin Anadolu Seyahatinde İstanbul İzlenimleri, Yanlışlar, Tespitler ve Söz Konusu Dönem İstanbul'una Kesitsel Bir Bakış	409
Prof. Dr. Aynur KOÇAK Batılı Seyyahların Gözlemleriyle İstanbul'da Halk İnanışları	425
Yrd. Doç. Dr. Orhan Kemal KOÇAK- Arş. Gör. Dr. Dilek ÖZHAN KOÇAK Batı Edebiyatında Muhayyel Bir Şehir: Edmondo de Amicis'in İstanbul'u	437
Gisele DURERO KÖSEOĞLU Marc Hélys, Yirminci Yüzyılın Başında İstanbul'da Gezgin – Yazar Bir Kadın	453
Doç. Dr. Seda KÖYCÜ Dost Topraklarda Polonyalı Bir Şair	459

Prof. Dr. Nilüfer KURUYAZICI - M. A. Lale DAYIOĞLU- M. A. Arzu TEKİN	
Farklı Batılı Yazarlar-Farklı Bir İstanbul.....	465
Selmin KUŞ	
Kadınların İstanbul'u: İki İngiliz Kadının Gözünden İstanbul Kadınları	479
Natasa MANDİC	
Efsane ve Modern Mit Arasında-Sırp Edebiyatında İstanbul İmgesi	495
Dr. Maria MAVROPOULOU	
Yunan Roman Yazarı Yiannis Xanthoulis'in Eserlerinde İstanbul Ayasofya'dan Bir Mozaik Taşının Serüveni	507
Prof. Dr. Feti MEHDİU	
"Lahuta E Malsis" Arnavut Tarihi Destanında İstanbul	519
Filiz MEHMETOĞLU	
Johann Karl Weyand'ın Seyahatnamesinde : 1818-1821 Yılları Arasında Türkiye ve İstanbul Algısı	527
Doç. Dr. Leyla MINGAZOVA	
M. Galev'in "Muhacirler" Adlı Romanında İstanbul	539
Doç. Dr. F. Gülay MİRZAOĞLU	
Macar Baladlarında Türk İmgesi	545
Ayten Nur ÖZDİPİ-Zeliha NAZİK	
Farklı Yüzyıllardan İki Leydinin Gözüyle İstanbul "Julia Pardoe - Lady Montagu".....	563
Doç. Dr. Zeynep Bağlan ÖZER	
A. G. Rozalijon-Soşalski'nin "1828-1829 Yıllarında Türkiye'de Esir Kalmış Bir Rus Subayın Hatıraları" Adlı Eserinde Türkler ve İstanbul	577
Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN	
Gagavuz Edebiyatında İstanbul	583
Doç. Dr. M. Özlem PARER	
İstanbul: Rus Edebiyatından Örneklerle Tımlar, Renk ve Dokularda Bir Tezat Simgesi	591
Prof. Dr. Nâzım Hikmet POLAT	
Louis Rambert'in Gözüyle İstanbul (1895-1905).....	607
Yrd. Doç. Dr. İlsiyar RAMEEVA	
Rus yazarı İvan Bunin ve İstanbul	615
Muriel ROSEMBERG	
L'Istanbul d'Orhan Pamuk: un condense de l'Europe	621
Prof. Dr. Aysılı SADEKOVA	
XX. Yüzyıl Tatar Romanında İstanbul'un Betimlenmesi	631
Mirjana SAVİC	
Sırp Seyahat Yazarları Gözüyle İstanbul Dalgalar Üzerindeki Parlak Taç	637
Yrd. Doç. Dr. Ömer SAVRAN-Okt. Mustafa AKSAR	
Julia Pardoe'nun Eserlerinde İstanbul	643

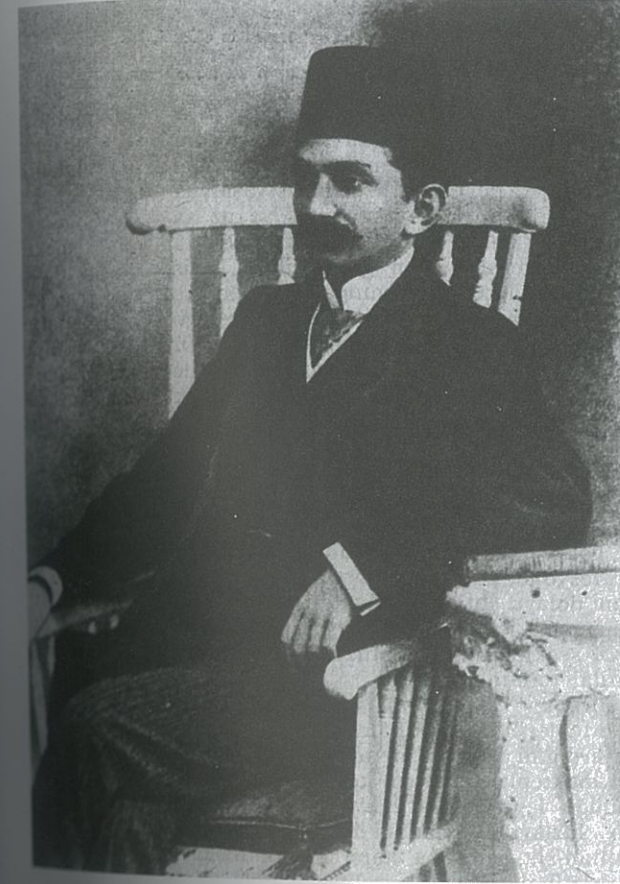
Dr. Elza SEMEDLİ	
Riyazi Zeka'nın Şiir Dünyasında İstanbul	657
Prof. Dr. Kamandar ŞERİFOV	
İstanbul'da Azerbeycanlı Âlim	663
Edit TASNADİ	
Macar Mimar ve Yazar Károly Kós'un İstanbul'u	667
Prof. Dr. Minehanım TEKLELİ- Dr. Mehmet RIHTİM	
Rus Yazarların Eserlerinde İstanbul Şehri	673
Fadime TİKBAŞ	
Edmondo de Amicis'in Gözünden İstanbul Kadınları	679
Necati TONGA	
Mika Waltari'nin Bizanslı Âşıklar Adlı Romanında Fetih ve İstanbul	689
Arş. Gör. Kadir TURGUT	
Farsça Şiirlerde İstanbul ve Mirzâde İşkî'nin İstanbul'u Anlatan Şiirleri	699
Arş. Gör. Janagül TURUMBETOVA	
Kazak Edebi Eserlerinde İstanbul	705
Yrd. Doç. Dr. İbrahim TÜZER	
Yıldızın İstanbul'un Üzerinde Parladığı An: Stefan Zweig'in Kaleminden "Bizans'ın Fethi" ve Tarihî Gerçekliğin Anlatıdaki Görünüşü	711
Şenay ULUCAN	
Gisele'nin İstanbul Üçlemesinde Çok Kültürlülük	719
Doç. Dr. Sevinç ÜÇGÜL	
L. Belozerskaya'nın Anılarındaki İstanbul	725
Yrd. Doç. Dr. Erol ÜLGEN- Yrd. Doç. Dr. Aygün ÜLGEN	
Saray Ressamı Fausto Zonaro'nun Hatıratına ve Resimlerine Yansıyan İstanbul	737
Melike ÜZÜM	
Hasta Adam'ın Çarpan Kalbi İstanbul	753
Prof. Dr. Effi I. VAFEIADI	
Petros Markaris'in Eskiden, Çok Eskiden (2008) Romanında İstanbul İmgesi	767
Doç. Dr. Ali YAKICI	
Ubucini'nin "La Turquie Actuelle" Adlı Kitabında Yer Alan Tanzimat Dönemi İstanbulunun Sosyal ve Kültürel Hayatına Dair Hatıralar	781
Prof. Dr. Hüseyin YAZICI	
Tunuslu Muhammed Es-Senûsî'nin Er-Rihletu'l-Hicâziyye Adlı Eserinde İstanbul	791
Prof. Dr. Hayriye SÜLEYMANOĞLU YENİSOY	
Bulgar Edebiyatında İstanbul	799
Doç. Dr. Larisa ZAKHAROVA	
Aleksey Tolstoy'un 'Göçmenlik' Hikâyelerinde İstanbul İmajı	811

İSTANBUL TEŞKİLATI ve FARKLI BİR DOĞU TASAVVURU

Doç. Dr. Damla DEMİRÖZÜ*

Abstract:

Athanasios Suliotis Nikolaidis is a Greek soldier and diplomat. His first visit to Istanbul is in the spring of 1907. Between 1908 -1912, he settles in Istanbul, founds a secret organization named Istanbul Organization and starts living in the city. Along with its history and geography, Istanbul -a city with dwellers of different natures, cultures, nations- impresses Nikolaidis deeply. At the time Greeks, Bulgarians, Armenians were living together with the Turks in Istanbul, a group Nikolaidis considers as parts of a big Eastern family. Istanbul inspires Nikolaidis to establish a new system that can create an alternative to the national states. This article investigates the very nature of eastern identity inspired by Istanbul that Nikolaidis wants to create, the transition of the Balkans and his opinion on nationalism.

Key Words: Nationalism, eastern identity, Istanbul, Turks and Greeks.

"Girişinde durarak Aya-Sofya'ya baktım. Ruhum derinliklerine kadar huşu ve şefkat ile doldu. Aya-Sofya olanca haşmeti ve zarafeti ile karşımdaydı.

Tıpkı Doğu'nun ruhu gibi."¹

Tarihte "İstanbul Teşkilatı" adı ile anılan gizli bir teşkilat olduğunu biliyor muydunuz?

Bu Teşkilat, Yunanlı asker ve diplomat Athanasios Suliotis Nikolaidis² tarafından 1908 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Nikolaidis İstanbul Teşkilatı ile bir yandan Yunanistan'ın millî çıkarlarını korumak istemektedir. Yani, Makedonya ve Trakya'daki Bulgar milliyetçiliğine karşı Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'dan mücadele etmeyi amaçlamaktadır. Diğer yandan da farklı bir milliyetçilik türünü ve yaşam tasavvurunu hayata geçirmeyi tasarlamaktadır. Nikolaidis'e göre Batı'dan gelen milliyetçilik akımı aynı aileden gelen insanlar arasında kan dökülmesine sebep olmuştur. Yaşanan kanlı sürecin ardından benzer etnik ve kültürel özellikleri paylaşan Balkan halkları birbirlerine yabancılaşmış, düşmanlaşmış ve

Özet:

Athanasios Suliotis Nikolaidis, Yunanlı bir asker ve diplomat. İlk defa 1907 yılı baharında İstanbul'u ziyaret ediyor. Ve 1908-1912 yılları arasında Organosis Konstantinoupoleos (İstanbul Teşkilatı) adını verdiği gizli bir teşkilat kurarak İstanbul'da çalışıyor ve yaşıyor. Çok millîti, çok kültürlü İstanbul; insanı, tarihi ve coğrafyası ile Nikolaidis'i derinden etkiliyor. Nikolaidis'in Doğu'da bir ailenin parçaları olarak gördüğü Yunanlılar, Bulgarlar, Türkler ve Ermeniler İstanbul'da hâlâ bir arada yaşıyorlar. İstanbul, Nikolaidis'e millî devletlere alternatif oluşturabilecek yeni bir sistem için ilham veriyor. Bu makalede Nikolaidis'in yayımlanan hatıralarından hareketle İstanbul'dan esinlenerek yaratmak istediği Doğululuk kimliğinin ne olduğu, Balkanlar'ın geçirdiği değişim ve milliyetçilik konusundaki düşüncelerini sizlere paylaşacağım.

Anahtar Kelimeler: Milliyetçilik, Doğululuk, İstanbul, Türkler ve Yunanlılar.

*Yüksek Lisans Dili ve Tarih Coğrafya Fakültesi Çağdaş Yunan Dili ve Kültürü Anabilim Dalı Öğretim Üyesi
damla.demirozu@hotmail.com

¹Nikolaidis, Γράμματα από τα Βουνά (Gramata apo ta Vuna-Dağlardan Mektuplar), Σημειωματάρχειον (Simiomatarion-Notlar), 1971: 77.

²Athanasios Suliotis Nikolaidis 1878 yılında Siros Adası'nda doğmuştur. 1894 yılında kaydolduğu Hukuk Fakültesi'ni terk ettikten sonra, 1895 yılında girdiği Harp Okulu'ndan 1900 yılında teğmen olarak mezun olmuş, Teğmen olduktan kısa bir süre sonra Makedonya'ya gitmiştir. Bulgarlarla-Yunanlıların çatıştığı Makedonya'da Nikolaidis takma adı ile ajanlık yapmıştır.

çeşitli "hayali cemaatlere" bölünmüşlerdir. Oysa Nikolaidis, Balkanlar ve Küçük Asya'da yaşayan milletlerin farklı kimliklerinin yanı sıra Doğulu olmak gibi onları bütünleştiren ve Avrupalılar ile Asyalılardan farklı kılan özelliklere sahip oldukları görüşündedir. İlk gördüğü andan başlayarak kendisini büyüleyen İstanbul, Doğulu milletlerin bir arada yaşamış olduğu ve hâlâ bir arada yaşadığı yerlerden biridir. Nikolaidis, Batılılara karşın Doğululuk kimliği pekiştirildiği ve bu kimlik daha modern bir siyasi bir sistem tarafından desteklendiği takdirde Batı'dan gelen milliyetçiliğin ayrııştırıcı etkisinden kurtulmanın olanaklı olduğunu düşünmektedir. İstanbul Teşkilatı kurulduktan kısa bir süre sonra yaşanan Jön Türk hareketi ve II. Meşrutiyet'in ilanı (23 Temmuz 1908) başlarda, Nikolaidis'e hayal ettiği varoluşun ve sistemin Osmanlı İmparatorluğu içinde yaşayabileceğine dair umut vermiştir. I. Balkan Savaşı'nın (Ekim 1912) ilanı ise hem Teşkilat'ın hem de Nikolaidis'in Doğu tasavvurunun sonu demektir.

Nikolaidis hastalandığı 1942 yılının Şubat ayına değin kaleme aldığı hatıralarında bize İstanbul Teşkilatı³ (bundan sonra Yunanca orijinal isminden⁴ hareketle O.K. olarak da kısaltılacaktır) hakkında bilgi verir. Bu hatıralar, aslında, pek çok açıdan ilginçtir. Okuyucuya hızla değişen Balkanlar coğrafyasından ve Jön Türk hareketi ile çalkalanan İstanbul'dan sahneler, yorumlar aktarır.

Nikolaidis'in taşıdığı millî kimliğe ve üstlendiği millî göreve rağmen tasavvur ettiği, gerçekleştirmeye çalıştığı Doğu ve Doğululuk hayali bu hatıraları daha da ilginç kılar. Nikolaidis millî bir bilince sahiptir. Kendisini Yunanlı olarak tanımlar, Osmanlı İmparatorluğu içinde yaşayan milletleri adlandırırken yalnızca dinî isimler kullanmaz. Yunanlıları, Ermenileri, Bulgarları ve Türkleri görür⁵. Dahası millî bir görev üstlenmiştir. Yunanistan'ın ve Yunanlıların millî menfaatlerini korumakla görevlidir. Öte yandan da, milliyetçiliğin insanları küçük sınırlara bölen etkilerini ortadan kaldıracak, farklı milletlerden gelen halkların bir arada yaşayabileceği, farklı bir sistem kurmayı hayal eder. Nikolaidis Anadolu Halkları Birliğini kurmak istemektedir (1984:28).

³O.K. hakkında yazılmış birkaç eser vardır. Bunlar arasında en önemlisi, kuşkusuz, Nikolaidis'in kaleme aldığı hatıralarıdır. Yaşadıkça (Όσοι Ζωντανοί) ve Not Defteri (Σημειωματάριο) başlığını taşıyan hatıralarında bu dönemi daha kurgusal bir şekilde anlatır. Bu konuda eser veren bir diğer isim ise Teşkilatta ikinci isim olan İon Dragumis tarafından yazılmıştır. ⁴Οργάνωσις Κωνσταντινουπόλεως / Organosis Konstantinoupoleos. ⁵Bu nedenle, burada, Nikolaidis'in anılarından yaptığım alıntılarda ben de yazarın kullandığı adlandırmalara sadık kalacağım.

Nikolaidis'in O. K. ve Anadolu Halkları Birliği'ni anlatan hatıraları Yunanistan'da Thanos Veremis ve Katerina Bura adlı iki tarihçi tarafından yayımlanmıştır. Kitabın başlığı Organosis Konstantinoupoleos İstanbul Teşkilatı'dır. Bu makalede O.K.'den hareketle Nikolaidis'in Balkanlar'da yaşanan gelişmeler konusunda düşündüklerine kısaca değineceğim. Jön Türk Hareketi ve Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan gelişmeler konusunda tuttuğu notlardan kayda değer bulduklarımı aktaracağım. Nikolaidis'in hem Osmanlı İmparatorluğu'nun hem de İmparatorluk içinde yaşayan Yunanlıların kurtuluşu için hayal ettiği, gerçekleştirmeye çalıştığı sistem hakkında bilgi vereceğim. Megali İdea konusundaki düşüncelerine ve neden Megali İdea'ya karşı olduğuna değineceğim. Ve hayal ettiği Doğu kimliği ile bütünleşen İstanbul'u anlattığı etkileyici satırlardan bazılarını Türkçeye çevireceğim.

Nikolaidis İstanbullu değildir. İstanbul'a ilk defa 1907 yılının Nisan ayında gelmiş, gördüğü İstanbul karşısında büyülenmiştir. O.K.'yi kurarken iki amacı vardır. Bunlardan ilki bir hayli millîdir. O.K. ile Bulgar milliyetçiliğine karşın mücadele etmeyi planlamaktadır⁶. İstanbul'un çevre köylerinde yaşayan Ortodoks halka Yunan olduklarını "hatırlatmaya", onları Bulgarlaşmaktan kurtarmaya çalışır (1984:55). İstanbul'un merkezinde yaşayan Yunanlıların ise İmparatorluk içinde yaşanan siyasi gelişmelere daha aktif bir şekilde katılımının gerekli ve faydalı olduğunu düşünür.

O. K.'u kurmaktaki diğer amacı ise tamamen kişiseldir: İstanbul'un Nikolaidis'in düşünce ve ruh dünyasında yarattığı sarsıcı etki. Yazar, İstanbul'da izlerini bulduğu farklı bir dünyada yaşamak istemektedir. Farklı milletlerin bir arada var olabileceği bir dünyada. Çok millîli, çok kültürlü İstanbul şehri Nikolaidis'e âdeta büyülemiştir:

"Bugarlarla mücadele hem kendime, hem de Yunan hükûmetine İstanbul'da kurulacak Teşkilatı açıklayan türden somut bir nedendi. Oysa ben daha muğlak ve daha derinlerden gelen bir nedenden dolayı İstanbul'da yaşamak istiyordum. Avrupa ile Asya'nın kucaklaştığı bu büyük şehirde her şey, doğa, insanlar ve insanların ortaya çıkardıkları eserler, farkın

⁶İstanbul içinde oluşan Bulgar cemaati giderek büyüyor ve güçleniyor. Bu durum, Bana-Hersak'ı ilhak etmiş, Bulgaristan bağımsızlığını ilan etmiş İmparatorluğu'ndan çıkmıştır. Bu süre içinde Girit de Osmanlı İmparatorluğu'na hemen ardından yapılan oylamada seçimi bugün liberal olarak nitelendirilen Ahrar Fırkası değil İttihat ve Terakki Partisi tarafından ve seçimlerin ardından oluşan yeni Meclis-i Mebusan 17 Mayıs 1908'de çalışmalarına başlamıştır.

olduğum ya da olmadığım iç dünyama ait zevklere hitap ediyorlardı. İstanbul'da kaldığım az sayıdaki günlerde öyle saatler oluyordu ki içimde yüzyılların derinliğinden gelen zengin bir armoninin çağladığını duyabiliyordum. Bana tıpkı müziğin yapabildiği gibi belli-belirsiz ama büyüleyici bir sesle konuşuyordu. Bu ses yaptığım her işi benim için bir tutku hâline dönüştüren tabiatıma uygun arayışı İstanbul'da bulacağımı fısıldıyordu.

Bu amaç Yunanistan'ın dar politikalarından daha asil, Makedonya'daki mücadeleden bile daha hûmanist, daha anlamlı ve daha kapsamlı bir şey olmalıydı." (1984:32).

Nikolaidis 1908 yılının ilk aylarında O. K.'yi kurar. O. K.'nin kuruluş amacını şu sözlerle açıklar: "O. K. İstanbul Yunanlılarına ait gizli bir teşkilattır. Amacı, Anadolu halklarının, yani Balkan Yarımadası'ndaki ve Anadolu'daki halkların anlaşmalarını ve birlikte çalışmalarını sağlamaktır." (1984:27). O. K. kurulduktan kısa bir süre sonra II. Meşrutiyet (23 Temmuz 1908) ilan edilir. Meşrutiyet'in ilanı ile Osmanlı İmparatorluğu'nda yeni bir dönem başlamıştır. Bu yeni dönemde İmparatorluk hem bir dizi toprak kaybı yaşayacaktır⁷. Hem de "seçim", "siyasi parti" ve "darbe" gibi yeni olgularla tanışacaktır⁸. Nikolaidis Jön Türk hareketini oluşturan ruhu ve kişileri Makedonya günlerinden tanımaktadır. Yine de II. Meşrutiyet'in ilanının Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde yaşayan halklar için yeni bir şans olabileceğini umut eder. Meşrutiyet ile başlayan bu yeni dönemde Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında, özellikle de İstanbul'da yaşayan Yunanlıların siyasi hayatta daha aktif bir rol üstlenmesi gerektiği görüşündedir. Bu nedenle İstanbul'daki "Yunan Kültür Derneği"ni (Ελληνικό Πολιτικό Σύλλογο) kurar (1984:16).

Nikolaidis'in Meşrutiyet'in ilanının halk tarafından nasıl büyük bir coşku ve sevinç ile karşılandığını anlatan satırları milliyetçiliğin eleştirisi ile devam eder. Yazar, seçimi kendinden başlar. Kendisinin de dönemin milliyetçi düşünceleri içinde yetişmiş ve hareket etmiş olduğunu söyler. Fakat, Yunanistan adına verilen millî

mücadelede yer aldığı sırada Balkanlar'ın geçirdiği değişime tanıklık etmiştir. Bu değişimin felaket olduğu kanaatindedir. Yaşanan korkunç gelişmelerin sebebinin ise Batı'dan gelen milliyetçilik ve emperyalizm olduğu görüşündedir.

Nikolaidis bambaşka bir yaşam hayal etmektedir. Bu hayal kendisinin Makedonya Mücadelesi sırasında bizzat tanıklık ettiği gerçeklere tezat oluşturmaktadır. Balkanlar'da yaşanan sürecin Küçük Asya'da, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde tekrarlanmasına taraf değildir. Düşlediği alternatif yaşam şeklinin gerçekleşebilmesi için (1) Batı'dan gelen milliyetçiliğin ayrııştırıcı etkisi ile mücadele edilmeli, (2) Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içinde yaşayan milletlerin farklılığına ve haklarına saygı duyacak bir sistem hayata geçirilmelidir. Anayasa'nın ilanı Nikolaidis'e de umut vermektedir:

"Hepimiz gibi ben de Megali İdea fikri ile büyümüş ve yaşamışım. İki yıldır haşın Makedonya cephesinde mücadele ediyordum. Ama Selanik'e çıktığım ilk günden itibaren edindiğim bazı izlenimler ufku her geçen gün daha da açtı. Her geçen gün duyumsadığım, ruhumda çalkantılar yaratan düşünceler sonrasında şunları söylüyorum: Balkanlar ve Küçük Asya dediğimiz coğrafyayı oluşturan bölgede ezelden beri yaşayan bizler küçük milletlere ve devletlere bölünmüş hâldeyiz. Fakat bu her iki yarımada⁹ da tüm dünyanın imrendiği, önemli kavşak noktalarını oluşturuyor. Zaten bu nedenle sürekli olarak Büyük Güçler'in, yani bizlerin her birinden daha büyük olan devletlerin ve milletlerin, politik, ekonomik ve her türden baskısı altındayız. Bizzat bizler de bu baskının gelmesini kolaylaştırıyor ve her geçen gün daha ağır hâle getiriyoruz. Birbirimiz ile yaptığımız sonu gelmez mücadeleler yüzünden kendimizi tüketiyoruz. Üstelik günümüz koşullarına baktığımızda bu mücadelelerin birimizin diğerine üstünlük kurması ile sonuçlanmayacağı da açık. Balkanlar'daki ve Küçük Asya'daki devletlerin hiçbiri bir diğerini alt ederek elde edeceği küçük kazançlar ve menfaatler uğruna yaptığı teşkilatlanma ve yeniden teşkilatlanma ile müreffeh olamaz. Ve bu milletlerden hiçbiri, hiçbirimiz, kendine ait olan değerleri geliştiremez ise uygarlığa katkıda bulunamaz. Bu, büyük bir mutsuzluk kaynağıdır. Ne de olsa her milletin kendine özgü düşünüş şekli, duyguları ve bunlara paralel davranış şekli vardır. Her

⁹Balkanlar ve Küçük Asya.

millet ne kadar çok kendi gibi yaşar ve yaratır ise o kadar çok mutlu olur.

Fakat biz Balkanlar ve Küçük Asya'da yaşayan halklar birbirimize çok yakınız. Fanatik yetişme şeklimizin ve eğitimimizin bize öğrettiğinden de daha fazla yakınız. Atalarımız kuşaklar boyunca birbirleri ile öylesine karıştı ve harmanlandılar ki şimdi bizleri birbirimizden ayırt etmek olanaklı değil. Devletler ya da milletlerin arasında çeşit çeşit insan grupları var. Bütün bu grupları, yani bizleri, diğerlerinden, yani Avrupalılar ya da Asyalılardan kolayca ayırt etmek olanaklı. Atalarımız kuşaklar boyunca, binlerce yıldan fazla bir süredir aynı Devleti'n tebaası oldular, önce Bizans'ın şimdi de Osmanlı'nın. Bu nedenle aynı kültür ve uygarlık değerlerine sahibiz, hem ayrı ayrı hem de beraberce oluşturduğumuz kültür ve uygarlık değerleri dünya uygarlığı içinde önemli bir yer tutar.

Selanik'te iken bütün bu düşüncelerimi ve izlenimlerimi beni Makedonya'yagötüren mücadeleden alıkoymaması için büyük bir gayretle bastırırdım. Fakat İstanbul'a gelince bütün bu düşünceler aklıma daha sık gelmeye başladılar, dahası Balkanlar ve Küçük Asya'daki milletlerin, yani bizlerin, birbirine benzer ve ortak mutsuzluklarımıza kayıtsız kalamıyordum. Bu milletlerin tek kurtuluşunun dışarıdan gelen baskıya karşı ortak mücadelede olduğunu düşünüyordum.

Elbette korkunç zorlukların olduğunu farkındaydım: dildeki ve dindeki farklılık, Türklerin diğerlerini kul olarak adlandırma alışkanlıkları ve diğer milletlerin de emperyalizmi. Bütün herkesi koruyacak politik bir sistem tasarlamaya kalkıştığımda bütün bu zorluklar gözümün önünde birer birer canlanıyorlardı. Bütün bu politik sistemi hayata geçirecek kişinin ben olduğumu, benim de üstteğmenden başka bir şey olmadığını hatırladığımda büyük ve kötü bir ironi yaşıyordum. Yalnızca şu düşünce beni teselli ediyordu: herkese aslında birbirlerine ne kadar benzediği ve hep beraber yok olma tehlikesi içinde oldukları fikrini aşılayabilirdim.

Kendi aralarında anlaşılır ve ortaklaşa hareket ederler, malum Avrupalılara ait sistemlerin taklidi olan bir sistemi değil de onları birleştiren bir sistemi uygulayabilirler ise daha refah bir yaşam sürebilirlerdi. Bütün bu teselli edici düşüncelerin içinde bir belirsizlik vardı ve bu belirsizlik içimi sıkıyordu." (1984:60-62).

Nikolaidis Balkanlar'da yaşanan gelişmelerin henüz tekrarlanmadığı Küçük Asya'da, yani Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde bir Birlik kurma fikrinin peşindedir. Bu nedenle, Yunan Devrimi sonrası şekillenen Yunan anlatısının / tarih yazıcılığının aksine Osmanlı İmparatorluğu'nu Yunanlıları egemenlik altına almış yabancı bir güç olarak görmez. Yunanca'da sıklıkla kullanıldığı üzere bu dönemi "Turkokratia" olarak adlandırmaz. Osmanlı İmparatorluğu'nu Bizans'tan ayırmaz. Tıpkı Yunanlıları Türklerden ya

"Felaketi" olacağını söyler. Oysa Megali İdea yerine konacak bir Birlik İdeası / Fikri Osmanlı'yı değiştirip-dönüştürecektir.

"Hayal ettiğim bu projenin ne kadar zor olur ise olsun Yunanlılığı kurtaracak tek şey olduğu kanaatindeydim. Başka türden siyasi projeler, projemizlikler ya da Megali İdea hayali ile hiç kuşkusuz bir felakete doğru gidiyorduk." (1984: 62)

Nikolaidis anılarında Balkanlar ve Küçük

"Balkanlarda ve Anadolu'da yaşayanlara bu ortak noktaları veren özellik fizyonomik akrabalıktan daha fazla bir şey, bu özellik sayesinde yabancılar bizleri tanıyorlar ve bu nedenden ötürü bizleri hep birden Doğulular diye adlandırıyorlar. Aynı nedenlerden ötürü, biz de onlara Avrupalılar, ya da günlük dilde söyleyegeldiğimiz üzere Frenkler diyoruz. Bu ailenin ortak özellikleri; tavrı, göreneği, bakışı, havası uzun bir ortak geçmişin ürünü." (1984: 136)

Asya'da yaşayan halkları birbirlerinden ayırmanın olanaksız olduğunu çeşitli kereler dile getirir. Ortak sosyal ortamın, kan bağının ve kültürel geçmişin bu coğrafyada yaşayan halkları birbirine bağladığı düşüncesindedir. Bütün bu halklar Doğu halklarıdır, Doğuludurlar. Daha da önemlisi, aynı ortak psikolojiyi paylaşmaktadırlar.

"Bay Ks. Türk binbaşı Ali Bey'e ve bay L. de Selanik Limanı'nda pasaportları kontrol eden polise inanılmaz demede benziyor. Sirkeci Garı'nda bilet satan bir Türk Osmanlı'da aynı işi yapan bir Yunanlı ile ne kadar da benziyor. Bu kadar benzerliğin kan bağı olmadan olması olanaklı mı? Bu tür benzerlikler her zaman zihnimi meşgul ediyorlar ve beni geçmişe götürüyorlar." (1984: 136)

"Hergün, Anadolu'ya ait farklı milletlerin ne kadar çok ortak özelliklere sahip olduğunu fark ediyorum. Bu ortak özellikler bizim sandığımızdan çok daha fazla. Örneğin İstanbul'un¹⁰ en koyu milliyetçi düşünceler taşıyan Yunanlılarının akrabaları Bulgaristan'da, Sırbistan'da, Romanya'da, Arnavutluk'ta, bunlar yine koyu milliyetçi düşünceler taşıyan akrabalar: Arnavutlar, Bulgarlar, Sırplar, Romanlar." (1984:136)

Nikolaidis tüm Balkan ve Küçük Asya halklarının ortak değerleri paylaştığını söyler. Yunanlılar ile Türkler arasındaki bağı, paylaşılan ortak değerleri ayrıca vurgular:

¹⁰Nikolaidis burada İstanbul/Stambul değil Poli kelimesini kullanıyor.

"Kullandığımız sözcükler, bilhassa günlük yaşamı anlatırken kullandıklarımız; panjur, ocak, karnata, eğlence, fincan, mangal, kapak, tencere gibi nice sözcükler Doğu milletleri arasındaki akrabalığın en açık kanıtı. Bilhassa yemekler. Ama asıl önemlisi aynı sözcüklerle adlandırdığımız hislerimiz. Huzur, keyif gibi sözcükler, bu sözcüklerin herhangi bir milletin dağarcığından çıkması olanaklı değildir. Bizlerin ortak hislerini ifade ederler." (1984:136).

Osmanlı İmparatorluğu, özellikle İstanbul yazarı heyecanlandırmaktadır. İstanbul'a baktığında düşlediği Doğu hayalinin ve Doğululuk kimliğinin canlı olduğunu görür.

"Akşamleyin Galata Köprüsü'nün üzerinden İstanbul'dan¹¹ Pera'ya ya da Pera'dan İstanbul'a doğru akan kalabalığa baktığında veya Boğaz'ın her iki yakasından Adalara giden vapurlara binmek üzere hareket eden güruhu gördüğünde, konuştuklarını duymaksızın onların kim olduklarını anlamam zor dur: Yunanlılar mı, Türkler mi, Ermeniler mi? Fakat Avrupalıları, ya da Almanları hemen tanıyırırsın, Türk askerî kıyafetleri giymiş olsalar bile." (1984: 136).

Bu nedenle söz konusu halkların farklı kimlikleri ile eşit şekilde yaşayabileceği bir Birlik kurulması gerektiğini düşünmektedir. Bu Birliğin bütünleştirici, ortak kimliği ise 'Doğululuk' olacaktır.

Meşrutiyet'in ilanından sonra "O. K.'nin amacı Anadolu Milletleri'nin uzlaşmasıdır" (1984: 64). Ama Nikolaidis'in hatıralarından edindiğimiz bilgiye göre, Bulgarlar bu uzlaşma ve kardeşlik çağrılarında olumlu cevap vermez. Hatta I. Balkan savaşının arifesine kadar O. K. kuruluş döneminde belirlediği millî görevi uygun olarak Bulgar milliyetçiliğine karşı mücadele etmek zorunda kalır (1984: 64).

Nikolaidis, Jön Türkler'in Osmanlı İmparatorluğu içinde yaşayan milletlerin, bilhassa kul olarak adlandırılan Hristiyan milletlerin etnik kimliklerine ve haklarına saygı göstermesini istemektedir. Bu gerçekleştiği takdirde Yunanlılar da Türkiye'deki devletin birliği ve refahı için çalışacaklardır:

"Yeni Anayasa bir fırsat idi. Anayasa'nın ilanı Türkiye'de yaşayan bütün milletler, yani doğu milletleri arasında bir kardeşlik atmosferi yarattı. Anayasa'nın getirdiği özgürlükler Türkiye'de yaşayan Yunanlıların siyasi bir program çerçevesinde hareket etmesini

¹¹Nikolaidis Poli ya da Konstantinopolü değil, İstanbul kelimesini (Yunan harfleri ile Stampul şeklinde yazarak) kullanıyor.

daha da kolaylaştırdı. İzlenecek siyasi programın nihai hedefi Anadolu Milletlerinin Birliği idi. Türkiye'de yaşayan Yunanlılar Jön Türkler ile uzlaşmaya çalışacaklardı, onlara Türkiye'nin var olmasının kendilerinin de menfaatine olduğunu söyleyecek, Türkiye'nin var olması ve ilerlemesini sağlamak için kendileri ile birlikte çalışmalarını önercekler. Fakat onlara kendilerini, yani Yunanlıları ya da Türk olmayanları, Hristiyanları bizzat Osmanlı yurttaşlarını kul olarak adlandırmaya devam ettikleri, Yunanlıların ya da Türkiye içinde yaşayan başka halkların millî kimliğine saygı göstermedikleri takdirde bu durumun ne Yunanlıların menfaatleri ne de Türkiye'nin bütünlüğü için iyi olmayacağını da ifade edecekler. Türkiye'de yaşayan Yunanlılar, yukarıda bahsettiğim görüşler çerçevesinde Jön Türkler ile anlaşmaya çalışacaklardı. Herkes Anadolu'da yaşayan milletlerin ve devletlerin Birliği'nin ne kadar kazançlı olduğunu çabucak görebilirdi." (1984: 63-64).

Nikolaidis yaşanan seçim ve özgürlük havası atmosferinin de yarattığı iyimser hava ile hayalindeki Osmanlı'yı yeniden yaratmak için yapılması gerekenleri şöyle sıralar:

"...Yunanlılar da nüfusları ile doğru orantılı bir şekilde Osmanlı Devleti'nin anayasal yönetimi içinde söz sahibi olmalı. Eğer bu konuda başarısız olunursa, Yunanlılar Türkiye içindeki Türk olmayan ve de Hristiyan olan başka milletlerle ortak çizgide hareket ederek Jön Türkleri'n Türk olmayanların da var olduğunu ve aynı anayasal eşitliğe sahip olduklarını kabul etmelerini sağlamalı. Yukarıda bahsedilen mevzularda başarı sağlandı takdirde Türkiye ve Yunanistan arasında bir müttefiklik sağlanması kolay olur ve bu müttefiklik Balkan İttifakı'nın da çekirdeği oluşturabilir. Girit konusuna gelince Yunanistan ve Giritliler adanın bağımsız oluşu ile yetinmemeli Yunanistan ile birleşmesi konusunda ısrar etmemeliler. Ama yukarıda sıraladığımız koşullarda başarısız olunur ise o zaman Yunanistan diğer Balkan Ülkeleri ile anlaşarak Türkiye'deki soydaşlarının millî kimliklerinin tanınmasına ve anayasa ile eşit haklara sahip olmasına katkıda bulunmalı. ..." (1984: 16).

İstanbul Teşkilatı'nın düşlediği millî kimlikleri, birbirleri ile eşit oldukları anayasa tarafından tanınmış pek çok milletin bir arada yaşayabileceği Osmanlı Devleti çizgisine en yakın görüş Paris Sabahattin tarafından dillendirilmektedir. An-

yaşanan gelişmeler; Jön Türkler'in iktidardaki yerlerini sağlamlaştırmış olmaları ve iyi niyet göstergesi olarak Samos K. Vayiani'yi Adalet Bakanı olarak atamış olmaları karşısında O. K.'nin yapacak bir şeyi yoktur. Nikolaidis "Komita" olarak adlandırdığı Jön Türkler'in milliyetçi çizgisinden rahatsızdır. Teşkilattaki en yakın arkadaşı İon Dragumis'e¹² gönderdiği 9 Haziran 1909 tarihli mektupta değişen dengeler üzerine durum değerlendirmesi yapmaktadır:

"İstanbul Teşkilatı şu şekilde düşünmektedir. Rum halkına faydalı olacak olan nedir? Anayasa'nın olması mı yoksa derin Türk milliyetçiliği çizgisinde ve Yunanlılardan nefret eden bir Komita'nın varlığını? (...) İstanbul Teşkilatı elbette Komita'nın faydalı olmayacağı, yalnızca Anayasa'nın faydalı olacağı, Mutlakiyetçilik ile Komitacılık arası bir seçim yapmak gerekir ise Mutlakiyetçiliğin yeğ olduğu, Mutlakiyetçilik ile Komitacılığın karışık olmadığı türden Anayasal bir düzen arasında seçim yapmak gerekir ise Anayasanın faydalı olduğu inancındadır. Hatta şunu da düşünmektedir: Kendisine yararlı olan şeyin olmasına müdahalede bulunamıyorsa bile, buna gücü olmadığından bile, kendisine zararı dokunacak bir şeye katkıda bulunmamaya gayret sarf etmeli." (1984: 17)

Nikolaidis hayalindeki Birliği kurmaya ve Doğululuk kimliğini yaratmaya uğraşırken 18 Ekim günü, Atina, Sofya ve Belgrad Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaş ilan ederler. Savaş, Nikolaidis'in düşlediği Osmanlı İmparatorluğu içinde yaşayan milletlerin anayasal bir eşitlik kazanarak bir arada yaşama hayalinin-projesinin, yani O. K. fikrinin de sonu demektir. Nikolaidis 1912 yılının Ekim ayında İstanbul'u terk eder. Nikolaidis'in İstanbul'dan ayrılışının ardından Teşkilatın içi boşalmıştır. Ancak Teşkilatın faaliyetlerinin tam anlamıyla sonlanması 1914 yılında Jön Türklerin O. K.'nin faaliyetlerinin terkine varması ile olur.

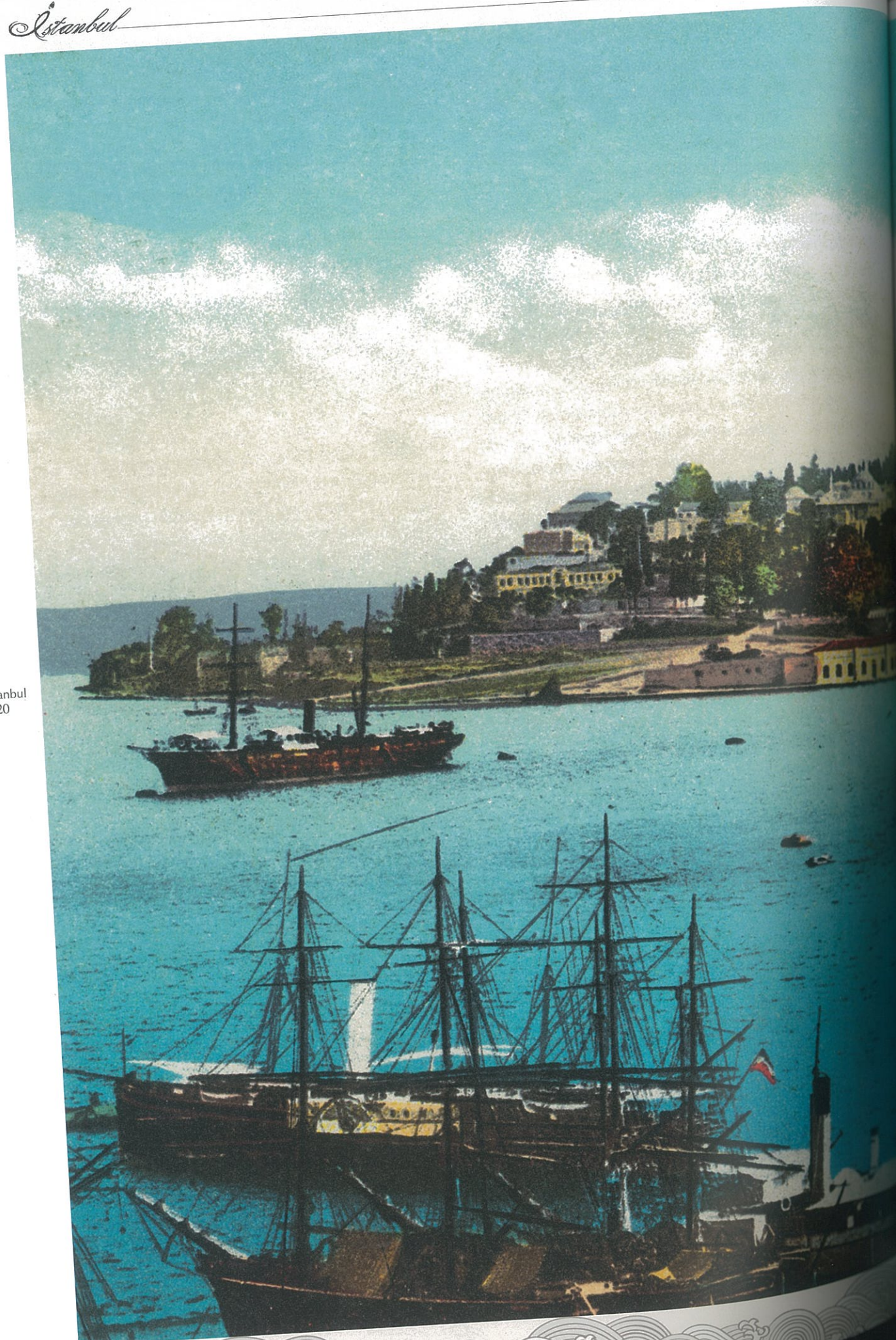
¹²İon Dragumis 1878 yılında Atina'da doğmuş, Paris'te hukuk eğitimi almıştır. 1902 yılında diplomatlık kariyerine başlamış, Manastır ve Makedonya'da konsül yardımcısı olarak görev yapmıştır. Makedonya mücadelesinde yer almış, bu dönemden tanıdığı Nikolaidis ile O. K.'da beraber çalışmıştır. Bu kardeşinin eşi Pavlos Melas ile birlikte Makedonya bölgesinde yaşayan Ortodoks halkın Yunanlılık millî bilinci kazanması ve Bulgar komitacılara karşı mücadele vermesi için çalışmıştır. Pavlos Melas'ın Yunanistan'ın Makedonya mücadelesinde verdiği ilk şehit olduğu ve bu ölüm sonrasında Yunanistan ile birlikte çalışmıştır. Dragumis, 1907-1909 yılları arasında İstanbul'daki büyükelçilikte görev yaparken Organosis Konstantinoupolis'te çalışmaya başlamıştır. Dragumis, 1911 yılında Onikiada'nın İtalya tarafından işgal edildiğinde halkı direnişe çağırarak Onikiadalar Yunanistan ile Yunanistan tarafından Tahsin Paşa ile müzakere eden isimler arasındadır. 1915 yılında Florina milletvekili seçilerek Meclis'e girmiştir. 1917'de Venizelos'un İtalyanlar tarafından Korsika'ya sürgün edilmesinde, Venizelos karşıtı siyasetin önde gelen isimlerinden biri idi. Paris'te Venizelos'a düzenlenen mektupların birinde Dragumis anısına dikilmiş bir sütun bulunmaktadır. Makedonya mücadelesini ve Organosis Konstantinopolis yıllarını konu edinen Şehitlerin ve Şahitlerin Kanı (Μαρτύρων και Ηρώων Αίμα-Martiron ke İron Ema) ve (Όσοι Ζώντανοι Osi Zontani) başlıklı roman türünde kitaplar yazmıştır.

KAYNAKÇA:

Athanasios Souliotis Nikolaidis, Gramata apo ta Vuna (Dağlardan Mektuplar), Simiomatarion (Notlar), İkaros Yayınları, ?:1971.

Thanos Veremis ve Katerina Bura, Organosis Konstantinoupoleos (İstanbul Teşkilatı), Dodoni Yayınları, Atina-Yanya:1984.

Takdim

Edebiyat insanı ve doğayı söz ve yazı ile anlatma sanatıdır. Beslendiği kaynak ilhamdır. İlham çekiciliğinin sırrıdır. Çiçeğin özündeki bal gibi, duygu ve düşünce yoğunluğudur. Sanat bu yoğunluğun açığa çıkması halidir. Bir mekândaki esin kaynağının zenginliği insanı üretken kılar. İstanbul'da bunca kültür ve medeniyeti besleyen güç bu ruhtur. Kültür ve medeniyetler burada yarış hâlinindedir. Burası doğal güzellikleri ve stratejik konumuyla 8500 yıldır imar edilen bir şehirdir. Gönülleri meftun eden tarihi yarımada, dünyada en çok fethedilmek istenen şehir olması bundandır.

İstanbul ilham veren bir şehirdir. Burada doğa ve tarih iç içedir. Her sokağında bir toplum tarihi, her semtinde ayrı ayrı sanat eserleri vardır. Buranın taşı toprağı kültürdür. Her taşının bir hikâyesi vardır. O kitapların kitabı, şehirlerin en efsunlusudur.

Roma, Bizans ev Osmanlı dünyayı buradan yönetmiştir. Tarihin yazıldığı yer burasıdır. Sadece "efsunlu güzellikleri" ile değil siyasi bakımdan da şehirlerin sultanıdır. Dünyada metrekaresine en çok tarihi eser düşen şehirdir. Kültürlerin ve medeniyetlerin kadim evidir.

İstanbul'u aşan bir hayal yoktur. Yalnız gönüllere seveda, acı çekenlere şifadır. Hayallerinin umuda, umutların gerçeğe dönüştüğü yerdir. Burada gelecekle hayal iç içedir. Bir ömürde birçok hayat aynı anda yaşanır. Zamanı bereketlidir. Bu mekânda çalışmak, bir seveda yaşamak bir sanattır.

İstanbul müjdelenmiştir. O Fatihlerin, Kamil insanların ve efendilerin şehridir. Irkların, dillerin, dinlerin, mezheplerin huzur bulduğu yerdir. O Eyüp Sultan'ın Kızıl Elma'sı, Türkçe'nin bülbülüdür. Ezanların ve camilerin şehri, sümbüllerin, lalelerin, erguvanların yurdudur.

Taşı, mermeri, ahşabı üç medeniyet dantel gibi burada işlemiştir. İstanbul iç içe geçmiş şehirler bütünüdür. Burada geçmişle an bir arada yaşanabilir. İstanbul mekânı aşan bir şehirdir. İçindeyken mistik havasıyla dışında iken hasretiyle kuşatır gönülleri, İstanbul yeryüzünün cennetidir.

Tarihi yarımada özenle yaratılan bir şehirdir. Güzelliği binlerce yıldan dile gönülden gönüle aktarılmıştır.

Hükümdarların, seyyahların, tarihçilerin, şairlerin, edebiyatçıların velhasıl bütün sanatçıların hayranlığını kazanmıştır. 29 kez kuşatılmış ancak O'nun fethi övülmüş komutan Fatih Sultan Mehmet'e ve O'nun "güzel" askerine nasip olmuştur. O her milletin gönlünde taht kurmuştur. Her toplumun temsilcileri O'nu kendi algılarına göre sevmiştir.

Seyyahlar, şairler, edipler ve sanatçılar O'nu farklı güzellikleriyle tanımış ve O'na her kültür kendince güzel bir isim vermiştir. İstanbul, 165 isimle anılmış bir şehirdir. Bundan dolayı ilk İstanbul Fatih, herhangi bir il, ilçe değildir. Tarihin başladığı günden beri yerleşik hayatın kesintisiz devam ettiği bu yerde belediye başkanlığının sorumluluğu da o nisbette derin ve çok boyutludur. Burada şehir ve insan adına gelecekle ilgili planlar yaparken muhteşem geçmişin sosyal, kültürel, sanatsal ve mimari özelliklerini aynı anda düşünmek zorundasınız. Burada ayağınızın bastığı yeri "toprak diyerek" geçemezsiniz. Tarihi eserleri ihya edip modern zamanın yaşanan mekânları hâline dönüştürürken onların sosyal tarihine uygun davranmak durumundasınız. Dünya Edebiyatında İstanbul sanırım bu konuda da bizlere yardımcı olacaktır. Doğru işler yapmak için daha çok yeni bilgilere ihtiyaç vardır. Zira her çalışmada yeni bir sırrını ifşa eden Fatih, bizi hayretlere düşürmeye devam etmektedir.

Fatih 27 ülkenin kaderinin çizildiği, tarihinin yazıldığı yerdir. Edebiyat bize bilgiyi sanatsal estetikle, hikmetli sözle aktararak O'nu zamanın tahribatından ve kaybolmaktan korur. Aynı zamanda kültürel değerleri kuşaktan kuşağa aktararak geleneğin yaşanmasına ve toplumsal tarihin insicamına katkıda bulunur.

Fatih Belediyesi ve Beykent Üniversitesi'nin gerçekleştirdiği bu çalışma, hem bizim için hem de Osmanlı Devleti'nin bakiyesi devletlerin tarihi için kaynak bir çalışma olmuştur. 33 ülkeden 118 bilim insanı sempozyuma katılarak bildirimlerini sunmuştur. Bu eser kültür, edebiyat ve sosyal tarih için çok yararlı bir çalışmadır. Emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Mustafa Demirel